CZU: 94:81`272:271.2-87(478)″1909/1914″ **https://doi.org/10.59295/sum4(194)2025_05**

INOCHENTISMUL ȘI IMPACTUL SĂU ASUPRA POLITICII LINGVISTICE A BISERICII ORTODOXE ÎN BASARABIA (1909-1914)

***Sergiu DEMERJI*,**
Universitatea de Stat din Moldova

Politica de transformare a instituției bisericești din Basarabia într-un instrument menit să susțină imperialismul rusesc în regiune, precum și tendința de rusificare impusă tot mai asiduu acestei instituții au determinat populația autohtonă din spațiul pruto – nistrean, în cele din urmă, să se convertească la alte confesiuni sau să formeze denominări de tot felul. O manifestare care a luat naștere în Basarabia ca răspuns la tendințele de excludere a limbii române din serviciul divin a fost „inochentismul” sau „Mișcarea de la Balta” – mișcare religioasă ce s-a răspândit printre românii din Basarabia. În prezentul articol ne propunem să analizăm impactul mișcării inochentiste asupra politicii lingvistice din cadrul Bisericii Ortodoxe din Basarabia în perioada 1909-1914.

Cuvinte-cheie: *Basarabia, inochentism, Eparhia Chişinăului şi Hotinului, biserică, asimilare lingvistică, denominație.*

INNOCENTISM AND ITS IMPACT ON THE LINGUISTIC POLICY OF THE ORTHODOX CHURCH IN BESSARABIA (1909-1914)

The policy of transforming the church institution in Bessarabia into an instrument meant to support Russian imperialism in the region, as well as the Russification trend increasingly assiduously imposed on this institution, ultimately led the indigenous population of the Prut-Dniester area to convert to other confessions or to form denominations of all kinds. A manifestation that arose in Bessarabia in response to the tendencies to exclude the Romanian language from divine service was „Innocentism” or the „Balta Movement” – a religious movement that spread among the Romanians in Bessarabia. In this article we aim to analyze the impact of the Innocentist movement on the linguistic policy within the Orthodox Church in Bessarabia during the period 1909-1914.

Keywords: *Bessarabia, innocence, Diocese of Chisinău and Hotin, church, linguistic assimilation, denomination.*

Introducere

Începând cu 1812, după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, bisericile parohiale din regiune au jucat un rol important în menținerea limbii și culturii române. Primii doi episcopi de Chișinău și Hotin, Gavriil (1813-1821) şi Dimitrie (1821-1844), au păstrat folosirea limbii române în biserică. Gavriil a înființat o tipografie în care se putea edita cărți în limba română cu litere chirilice. După decesul lui Dimitrie în 1844, autoritățile ruse și-au schimbat atitudinea față de folosirea limbii române în serviciul divin.

În același timp, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse a început să numească ierarhi ruși la conducerea Eparhiei Chișinăului și Hotinului. Arhiepiscopul Irinarh (1844-1858) a fost transferat în regiunea dintre Prut și Nistru din Eparhia Vologda. Succesorul său, Antonie (1858-1871), a venit la Chișinău din Eparhia Orenburg, situată la sud de Munții Ural. Ambii ierarhi au promovat o politică de asimilare lingvistică stabilită de autoritățile centrale ale Bisericii Ortodoxe Ruse și regimul țarist. Irinarh a suspendat activitatea Tipografiei eparhiale și a adus preoți ruși în Basarabia pentru a sluji în parohiile moldovenești. Antonie a continuat politica predecesorului său. În contextul reformelor liberale implementate în timpul domniei împăratului Alexandru al II-lea (1855-1881), arhiepiscopul Pavel (1871-1882) s-a dovedit un rusificator și mai înflăcărat. El a numit în fruntea celor 18 mănăstiri basarabene stareți ruși, a redus numărul preoților moldoveni de la 778 la 433 și a închis versiunea românească a revistei eparhiale. Pavel a înființat școli parohiale rusești în mănăstiri, a dispus ca registrele parohiale să fie ținute în limba rusă și a cerut preoților parohi să-și trimită copiii la școlile rusești.

După războiul ruso-turc din 1877-1878, arhiepiscopul Pavel a supravegheat reintegrarea sudului Basarabiei în cadrul imperiului. El a dispus tuturor preoților să învețe limba rusă în termen de doi ani sau riscă

să fie îndepărtați din parohiile lor. Succesorul lui Pavel, arhiepiscopul conservator Serghie (1882-1891), a mers și mai departe în politica de omogenizare, închizând definitiv tipografia eparhială [1, p. 252].

Transformarea bisericii în instrument de omogenizare lingvistică a insuflat la o parte importantă a etnicilor români din spațiul pruto-nistrean atracție față de alte confesiuni și denominațiuni. O comunitate religioasă care a luat naștere în Basarabia ca răspuns la politica de excludere a limbii române din serviciul divin a fost „inochentismul", numită și „Mișcarea de la Balta", răspândită printre românii din Basarabia în 1909, cu cinci ani înainte de izbucnirea Primului Război Mondial [2, p. 286]. În opinia episcopului Grigore Leu, care s-a preocupat de cercetarea și combaterea mișcărilor protestante și neoprotestante în cadrul Bisericii Ortodoxe Române, Inochentismul nu avea o doctrină sistematică serioasă, ci reprezenta „o umbră a naționalismului românesc (...), dezvoltată sub caracteristica misticismului slavon": Complet inculți, învățătura lor era o serie de formule biblice, pe care le interpretau după capul lor. Nu aveau un principiu de credință, ci mai mult era un misticism religios" [3, p. 51].

Promotorul „Mișcării de la Balta" și generator al numelui ei a fost un simplu călugăr – ieromonahul Inochentie. Până la călugărie, acesta a purtat numele de mirean Ion Levizor născut la 24 februarie 1875 în localitatea Cosăuți, județul Soroca [4, p. 1]. În 1899 Levizor a intrat ca frate în Mănăstirea Dobrușa, județul Orhei, de unde, după patru ani de ascultare, a mers în pelerinaj la diferite mănăstiri din interiorul Rusiei. Ulterior, s-a întors în Basarabia unde a slujit o scurtă perioadă la Mănăstirea Chițcani. În 1909, Levizor a ajuns la mănăstirea de la Balta, oraș în gubernia Podolia [5, p. 820]. Istoricul bisericii din Basarabia, Nicolae Popovschi, relatează următoarele despre sosirea lui Levizor la Balta: „Întorcându-se înapoi acasă (de la mănăstirea Chițcani), în vagon s-a întâlnit cu starețul Mănăstirii de la Balta, care, văzându-l așa smerit, blând și înțelept întru Domnul, a început a-i zice să meargă cu dânsul la Balta. Ioan s-a răzgândit și s-a dus cu dânsul la Balta" [6, p. 9]. Mănăstirea de la Balta în care a decis să-și trăiască viața monahală Inochentie a luat ființă ca urmare a cererii expediată de Partenie Levițki, episcopul Eparhiei Podoliei, în 1907, Sfântului Sinod în care a solicitat să fie încuviințată înființarea unei mănăstiri de călugări în curtea azilului „Teodosie" de la Balta. Partenie a solicitat ca așezământul monahal să primească același nume pe care îl avea azilul, în cinstea ctitorului, preotul Teodosie Levițki din orașul Balta. Numărul de călugări care puteau viețui în mănăstire era admis în funcție de cât va fi în stare ca aceasta să-i întrețină pe socoteala ei. Totodată, episcopul Partenie a cerut permisiunea autorităților ecleziastice ca sicriul cu osemintele preotului Teodosie Levițki înhumate la cimitirul bisericii „Sfântul Nicolae" de la Balta să fie transportat într-o clădire alăturată lăcașului ce se construia în curtea azilului „Teodosie".

Motivul invocat de episcopul Partenie pentru deschiderea instituției monahale în eparhia sa a fost faima preotului Levițchi în Eparhia Podoliei, precum și în cele din vecinătate. Localnicii de la Balta au început să vorbească tot mai mult despre unele minuni care ar fi avut loc la mormântul evlaviosului păstor. Drept urmare, treptat, numeroși credincioși din Eparhia Podoliei și de peste hotarele acesteia au început să meargă la mormântul preotului Teodosie pentru închinare. În 1908, Sfântul Sinod și-a dat acordul pentru deschiderea mănăstirii de la Balta și pentru depunerea sicriului cu osemintele preotului Teodosie Levițki într-un edificiu din curtea așezământului monahal recent întemeiat [7, p. 17-18].

La scurt timp după ce a ajuns la Balta, Levizor a fost tuns în monahism, primind numele Inochentie. În 1909–1910, el a fost hirotonit diacon, respectiv preot [8, p. 9]. Conform actului de „pocăință sinceră", semnat de călugărul Levizor în 1913, acesta s-a călugărit și s-a preoțit foarte tânăr, „fără a fi fost întărit în cunoașterea și priceperea cuvântului lui Dumnezeu și a dogmelor credinței, neavând nicio povață din partea stareților iscusiți în călugărie" [9, p. 1491].

După deschiderea mănăstirii de la Balta, inițial, aici au început să meargă mulți basarabeni atrași îndeosebi de mormântul preotului Teodosie Levițki, considerat de credincioși un „sfânt făcător de minuni". Ulterior, un alt motiv de pelerinaj pentru etnicii români din Basarabia și gubernia Podolia a devenit activitatea călugărului Inochentie. Dintre toți călugării, Inochentie era singurul care vorbea românește în cadrul mănăstirii și, din acest motiv, conducerea așezământului a decis să îi încredințeze păstorirea credincioșilor veniți din Basarabia. El slujea și predica în românește [10, p. 96]. Acest gest a căpătat o mare însemnătate în condițiile în care unica limbă utilizată în instituția bisericească din Basarabia era cea rusă. Urmările acestor fapte a fost ușor de prevăzut. Numărul pelerinilor din Eparhia Chișinăului și a Hotinului, dornici de a as-

culta serviciul divin în limba lor, a sporit considerabil la Balta, iar, odată cu aceasta, Inochentie a dobândit o mare considerație printre credincioșii veniți de peste Nistru.

Monahul relata tot mai frecvent revelațiile sale, iar credincioșii au început să vorbească tot mai mult despre „minunile călugărului”, devenit un egal al preotului Teodosie. „Părințelul” a ajuns să fie considerat „sfânt” sau chiar „Duhul Sfânt” de către adulatorii săi. Numărul mare de pelerini români la Balta – atât basarabeni, cât și transnistreni – a început să îngrijoreze întreaga biserică rusă [11, p. 330]. Nemulțumit de situația din Basarabia, de rusificarea bisericii, inițial, Inochentie cerea doar slujbe și predici în românește. Ulterior însă, fără supraveghere din partea conducerii mănăstirii, el și adepții săi au început să comită abateri de la normele de credință ale Bisericii Ortodoxe, alunecând în anarhie. De exemplu, Inochentie a ajuns să propovăduiască adepților săi viața în comun [12, p. 96].

După jumătate de an de cercetări, în februarie 1912, Sfântul Sinod a decis să-l exileze pe Inochentie la o mănăstirea situată pe malul lacului Onega, nord-vestul Rusiei, unde l-au urmat numeroși basarabeni. Urmărit mereu de autoritățile de stat și de cele bisericești, Inochentie a fost strămutat la Mănăstirea Soloveț, amplasată pe o insulă din Marea Albă. Inochentie a reușit să se întoarcă la mănăstirea de la Balta peste cinci ani, în 1917, în timpul guvernului provizoriu, și a murit la sfârșitul aceluiași an din cauza sănătății precare. Astfel, autoritățile ecleziastice au început să se îngrijoreze de pelerinajul masiv al moldovenilor la Balta și de „activitatea nebună a ieromonahul mănăstirii Balta, Inochentie, fost călugăr al Mănăstirii Dobrușa, moldovean prin naștere”. Episcopul Serafim al Chișinăului a dispus mai întâi realizarea unei investigații în Basarabia și în eparhiile învecinate din Podolsk și Herson, unde mișcarea s-a extins în mediul minorității moldovenești, cu participarea unor psihiatri. Ieromonahului i se imputa că „îi mustra pe posedați în prezența mulțimilor de oameni”, că „dobândește printre masele întunecate ale poporului slava unui sfânt, a unui predicator și vindecător”. Inochentie era acuzat de „vrăji”, „amenințări”, că „permite mărturisirea comună deschisă, că îi conduce pe mulți la boală și frenezie” [13, p. 166-168].

Unul dintre misionarii eparhiali, Teodosie Chirica, într-o discuție cu elevii Seminarului Teologic din Chișinău, relata următoarele: „Ieromonahul Inochentie, care joacă un rol principal în mișcarea de la Balta, este remarcabil în felul său. Acest bărbat frumos, cu ochi negri aprinși, vorbește minunat limba moldovenească naturală şi, cel mai important, este un predicator capabil să inspire ascultătorilor săi starea de spirit” [14, p. 1587].

„Până de curând”, continua Teodosie Chirica, „era imposibil de subliniat ceva antibisericesc în mișcarea de la Balta. Dimpotrivă, după cum mărturisesc mulți preoți-parohi, după descoperirea moaștelor preotului Teodor Levițki (...), oamenii au devenit mai religioși, au început să viziteze cu mai multă sârguință lăcașele de rugăciune, să aprindă lumânări (...).” Chirica semnala: „În ultima vreme (...) în cadrul mișcării de la Balta se observă o schimbare la propovăduitorii ei, iar schimbarea nu este în bine. Deci, în primul rând, acele persoane dintre participanții mișcării, care au intrat anterior de bunăvoie în relații cu conducători spirituali (preoții Bisericii) acum dintr-un motiv oarecare au început să îi evite. Apoi, ceea ce este deosebit de important, nimeni nu poate garanta că în viitorul apropiat liderii mișcării (...), intrând acum pe o linie înclinată, vor aluneca în continuare pe aceasta în special de la comunicarea cu preoții lor. Și nu este sigur...!” [15, p. 1588-1589].

Medicul Coțovschi, membrul comisiei înființată de conducerea eparhială pentru cercetarea mișcării de la Balta, relata următoarele în lucrarea sa: „escrocherie, îmbrăcată în haină de rit religios, voluptate care nu cruță nici tinerețea, nici sexul, lăcomie care nu se jenează nici de prinosurile sărace ale țăranilor – acesta este portretul moral al lui Inochentie” [16, p. 154].

Într-o comunicare publicată în revista eparhială, arhiepiscopul Serafim Ciceagov menționa o serie de acțiuni ale aderenților mișcării inochentiste, care demonstrau „îndepărtarea lor de la preceptele Bisericii Ortodoxe”. Ierarhul atrăgea atenția: „În satele din Basarabia, cu populație moldovenească, se observă un interes deosebit pentru săpatul fântânilor. Numărul localităților cu astfel de dorință crește pe zi ce trece. Dorința de a săpa fântâni este explicată prin faptul că, în curând, va avea loc sfârșitul lumii, iar înainte de aceasta apa va seca peste tot. Maica Domnului după rugăciunile lui Teodosie Levițki vrea să-i izbăvească pe adoratorii acestuia de chinurile setei, înaintea sfârșitul lumii, când apa va seca pretutindeni. Pentru aceasta, se arată unora dintre ei în vis și indică locul pentru săparea unei fântâni cu izvor nesecat. Astfel, sub influența mișcării, a luat naștere un tip deosebit de oameni – „un proletariat de la Balta”.

În cazul în care un preot local se opune acestor acțiuni, continuă ierarhul, inochentiștii îi incită pe enoriași împotriva lui. Potrivit lui Serafim Ciceagov, inochentiștii conferă fântânilor un caracter mistic: „Se instalează icoane ale Maicii Domnului cu făclii care ard (neapărat trei), portretul lui Teodosie de la Balta. În plus, uneori intenționează să construiască o capelă deasupra fântânii" [17, p. 364-365]. Serafim îi îndemna pe clericii eparhiei ca, prin influența lor, să îi ferească pe enoriașii lor de acești „binefăcători", persoanele care sapă fântâni. Totodată, arhiepiscopul își exprima încrederea că autoritățile polițienești, în cazul în care li se adresau slujitorii altarului pentru sprijin, să vină în ajutor în lupta contra adunărilor ilegale și contra prevenirii colectării de jertfe de la poporul înșelat [18, p. 366].

Întrucât mișcarea inochentistă lua amploare în eparhia Chișinăului și Hotinului, autoritățile ecleziastice au decis să organizeze diverse adunări ale clericilor din eparhie pentru a discuta chestiunea cu privire la răspândirea mișcării și de a stabili măsurile de contracarare. În acest sens, revista eparhială a consemnat o întâlnire pastorală a preoților din circumscripțiile întâi și doi ale județului Chișinău, organizate pe 15 și 16 septembrie 1911 la biserica „Sfântul Gheorghe" din județul Chișinău. Adunarea misionară a fost organizată sub conducerea misionarului eparhial Teodosie Chirica. În cadrul dezbaterilor pentru combaterea mișcării, preotul misionar Petrovici a propus „înființarea în parohii a școlilor de catehizare pentru enoriași și biblioteci" [19, p. 1383].

La finalul dezbaterilor, s-au propus următoarele hotărâri: să fie sporit numărul zilelor de slujbe religioase, introducându-se și cântarea comună, mai ales în satele unde era răspândită mișcarea de la Balta; slujbele să fie însoțite de predici în care să fie demonstrate aspectele negative ale inochentiștilor; să fie alcătuite foi cu privire la mișcare și traduse în moldovenește pentru a fi răspândite prin parohiile moldovenești; să fie ținute convorbiri cu copiii din școlile parohiale despre problema mișcării de la Balta pentru a proteja tinerii de inochentism; să fie pusă în discuție problema înființării consiliilor parohiale, cu ajutorul cărora, după cum demonstra experiența unor parohii, era ușor de înlăturat asemenea „fapte anormale"; să fie solicitată intervenția guvernatorului în situațiile în care inochentiștii colectează bani și sapă fântâni prin sate [20, p. 212].

Unii preoți erau de părerea că pentru a lupta împotriva mișcărea inochentiste era suficient să fie oficiat serviciul divin și să fie propovăduit cuvântul Domnului în limba poporului [21, p. 213]. Aceeași poziție a fost împărtășită de arhimandritul Gurie în cadrul reuniunii misionarilor eparhiali organizată în 1909 cu prezența arhiepiscopului Serafim. În raportul său, preotul misionar a menționat ca principal motivul al pasiunii ortodocșilor pentru „sectarism" se manifestă prin cunoașterea precară a învățăturilor de credință în mediul populație majoritare, observată chiar printre persoane cu studii medii. Pentru a remedia acest fenomen era necesar, în opinia clericului, introducerea predării religiei în școli nu după manuale, ci după Evanghelie, iar serviciul divin trebuie oficiat într-o limbă pe care îl înțeleg credincioșii [22, p. 1697].

În mod evident, prin această expresie, Gurie revendica necesitatea utilizării limbii știute de marea majoritate a populației, limba română.

Arhiepiscopul Serafim a reacționat la propunerea formulată de Gurie în felul următor: „Nu contează din ce carte se învață Sfânta Scriptură, dar cum se învață. Dvs, părinte arhimandrit, vezi leacul împotriva pasiunii pentru sectarism în îndeplinirea slujbelor divine într-o limbă înțeleasă de popor. Fără îndoială, serviciul divin trebuie să fie înțeles rațional de cei care se roagă, învățătura religioasă ar trebui să fie înțeleasă de oameni. Dar pentru a realiza acest lucru nu este suficient să dai cărți liturgice într-o limbă sau alta. Nu veți atinge scopul cu acest lucru. Pentru ca serviciul divin să aibă efect asupra credincioșilor, trebuie mai întâi ca preoții înșiși să renască. Este necesar să ne amintim că harul divin este comunicat credincioșilor prin slujitorii cultului. În ziua Pogorârii Sfântului Duh, apostolii au primit harul Său, iar prin ei a fost comunicat altora. Preotul să se pregătească cu rugăciune fierbinte pentru serviciul divin, iar când va intra în biserică să rostească rugăciuni fierbinți înaintea prestolului pentru enoriașii săi. Apoi lumina divină îi va lumina pe cei care se roagă, iar puterea divină îi va întări, harul Duhului Sfânt îi va învia. Oamenii vor înțelege asta cu simțul lor simplu, dar bun, vor simți cu inima lor credincioasă. Și atunci învățătorii mincinoși nu vor fi periculoși pentru el. Nu îl vor smulge de la Sfânta Biserică Ortodoxă Adevărată. Pentru a realiza aceasta, se cere o ispravă de la duhovnic. Este nevoie de sacrificiu. Dar trebuie să ne amintim că fără sacrificiu de sine nu se poate face nimic bun. Iată instrucțiunea mea, testamentul meu. Voi trăi sau nu, amintește-ți de el. Amin!" [23, p. 1697-1698].

Ca urmare a extinderii inochentismului, arhiepiscopul Serafim probabil a uitat de părerile sale expuse cu înverșunare în fața preoților misionari, despre limba utilizată în oficierea serviciului divin și a propovăduirii cuvântului lui Dumnezeu. Într-un alt apel al său adresat preoților din Basarabia în martie 1913, arhiepiscopul a obligat clericii din parohiile afectate de inochentism, imediat și fără nicio abatere, să îndeplinească o serie de acțiuni care cereau ca în toate slujbele divine slujitorii bisericii să rostească predici în limba română, să poarte conversații cu elevii școlilor parohiale în zilele de sărbătoare și duminici.

Pentru a ajuta clericii să combată învățăturile greșite ale inochentiștilor, ierarhul atașa note de predică pe subiecte selectate din observațiile personale și prin misionari ce conțineau combaterea concepțiilor greșite ale lui Inochentie. La indicațiile lui Serafim, în toate parohiile în care existau un număr considerabil de inochentiști urmau a fi distribuite pliante în limba română cu explicarea rătăcirilor inochentiste de către misionarii „Frăției Nașterii Domnului”. Autoritățile ecleziastice locale considerau necesar ca populația să le citească și să le înțeleagă, iar pentru aceasta fiecare pliant trebuia citit de slujitorii bisericii după Sfânta Liturghie și explicată de către preoți pe înțelesul credincioșilor [24, p. 100-104].

Ierarhul a ordonat ca toate predicile care urmau să fie rostite de preoții parohi sau misionarii eparhiali să fie tipărite în limba localnicilor din Basarabia, dar cu litere rusești, nu cumva să se românizeze limba *moldovenească.* Fără să știe românește, Serafim a susținut ideea falsă preluată ulterior de sovietici cu privire la existența a două limbi cu totul deosebite – cea de peste Prut, românească, și cea din Basarabia, limbă aparte, care trebuie ferită de românizare [25, p. 138].

Observăm că, inițial, autoritățile ecleziastice locale nu erau îngrijorate de activitatea inochentiștilor. Ulterior, din cauza acțiunilor întreprinse de căpeteniile mișcării și de învățăturile propagate de ieromonahul Inochentie, conducerea eparhiei s-a manifestat extrem de alarmată. În lupta contra inochentismului au fost mobilizați nu numai membrii clerului și misionarii eparhiali și sinodali, dar și autoritățile civile. În condițiile în care metodele folosite de administrația eparhială și cea laică nu asigurau rezultatele scontate, acestea s-au văzut obligate să renunțe la politica lor de interzicere a limbii române în oficierea serviciului divin și să permită inclusiv publicarea literaturii religioase în limba populației majoritare a guberniei.

Trebuie menționat că între reprezentanții clerului basarabean existau diverse constatări referitor la cauzele apariției „mișcării inochentiste” în Eparhia Chișinăului și a Hotinului. Unii clerici considerau că mișcarea a rezultat din cauza politicii de rusificare forțată a etnicilor români din Basarabia și de îndepărtarea lor de valorile naționale. În schimb, alții susțineau părerea că „mișcarea inochentistă” a fost un fenomen cauzat de motive pur religioase. Inochentismul era considerat o consecință a atitudinii de ignorare a slujitorilor bisericii față de necesitățile spirituale ale credincioșilor [26, p. 744-745].

O altă teză care explica răspândirea inochentismului printre etnicii români constă în presupusa lor ignoranță absolută, inclusiv în cunoașterea precară a preceptelor Sfintei Scripturi. În realitate, în pofida analfabetismului masiv, sursele de arhivă atestă faptul că etnicii români din Basarabia nu au fost atrași de comunități religioase care au inundat regiunea după anexare: staroveri (староверы), molocani, duhobori, scopiți etc. Toate aceste curente religioase nu au avut niciun impact asupra populației românești. Cel puțin, documentele de arhivă nu atestă niciun caz de convertire a vreunui român basarabean la una dintre aceste denominări. În acest caz, în opinia noastră, anume factorul lingvistic a jucat rolul determinant în răspândirea inochentismului. Mișcarea inochentisă, de fapt, este prima mișcare sectară apărută în sânul credincioșilor ortodocși români din Basarabia.

În concluzie, inochentismul, așa cum menționa însuși arhiepiscopul Serafim, a cuprins o mare parte din eparhia basarabeană. Faptul că nici Primul Război Mondial, nici Revoluția din 1917 nu au reușit să înăbușe mișcarea inochentistă demonstrează cât de profund a pătruns aceasta în conștiința populației autohtone din Basarabia. Inochentismul nu a fost decât o reacție puternică contra stării de lucruri la care ajunsese biserica ortodoxă din Basarabia din cauza rusificării. Interzicerea serviciului divin în limba română precum și predarea în școlile parohiale și spirituale a materiilor în limba rusă au condus la îndepărtarea populației autohtone de biserică și stoparea dezvoltării lor spirituale. Acest protest nu s-a limitat la o critică teoretică a situației din cadrul instituției bisericești din Basarabia, ci a fost o încercare de a transforma regimul religios-bisericesc din regiune, care să exprime manifestări naționale.

Altfel, credem că nu putem să explicăm faptul că populația autohtonă românească din Basarabia a rămas imună pe parcursul a aproximativ un secol diferitor curente religioase ce s-au perindat pe acest teritoriu, devenind imediat, destul de receptivă la „învățăturile" lui Inochentie, condiția lingvistică având unul din stimulanții principali.

Bibliografie:

1. Clay, J. E. *Apocalypticism in the Russian Borderlands: Inochentie Levizor and his Moldovan Followers.* În: *Religion, State & Society,* Vol. 26, 3/4, 1998, p. 252.
2. Popovschi, Nicolae. *Istoria bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși; Din negura trecutului: crâmpeie de amintiri,* Chișinău, Museum, 2000, p. 286.
3. Grigorie Leu, *Botoșăneanul. Confesiune și Secte,* București, Tipografia Cărților Bisericești, 1929, p. 51.
4. Popovschi, Nicolae. *Mișcarea de la Balta sau inochentismul în Basarabia. Contribuții la istoria vieții religioase a Românilor din Basarabia,* Chișinău, Tipografia Eparhială – Cartea Românească, 1926, p. 1.
5. *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона,* том IV, СПб., 1891, с. 820.
6. Popovschi, Nicolae. *op. cit*, p. 9.
7. *Ibidem,* p. 17-18.
8. *Ibidem,* p. 9.
9. *Pocăința sinceră și făgăduința cu jurământ a ieromonahului Inochentie de la mănăstirea Balta – Murom*. În: *Buletinul Eparhiei Chișinăului,* 1913, Nr. 39, p. 1491.
10. Păcurariu, Mircea. *Basarabia. Aspecte din istoria bisericii și a neamului românesc*, Iași, Trinitas, 1993, p. 96.
11. Ștefan, Ciobanu. *Basarabia, Monografie.* Chișinău, Imprimeria Statului din Chișinău, 1926, p. 330.
12. Păcurariu, Mircea. *op. cit.,* p. 96.
13. *Arhiepiscopul Serafim către Consistoriul Duhovnicesc*. În: *Buletinul Eparhiei Chișinăului,* 1910, Nr. 23, p. 166-168.
14. *Lecțiile misionare ale Seminarului Teologic din Chișinău. A doua prelegere a misionarului eparhial Chirica dedicată mișcării de la Balta.* În: *Buletinul Eparhiei Chișinăului,* 1911, Nr. 44 și 45, p. 1587.
15. *Ibidem,* p. 1588-1589.
16. Коцовский А. Д. *О так называемом „Балтском движении" в Бессарабии*. În: *Труды. Бессарабского общества естествоиспытателей и любителей естествознания,* Кишинев, 1912, том. III, с. 154.
17. *Apelul Arhiepiscopul Serafim către clerul eparhiei*. În: *Buletinul Eparhiei Chișinăului,* 1911, Nr. 43, p. 364-365.
18. *Ibidem*, p. 366.
19. *Cronica eparhială*. În: *Buletinul Eparhiei Chișinăului,* 1911, Nr. 39, p. 1383.
20. Popovschi, Nicolae. *op. cit.,* p. 212.
21. *Ibidem*, p. 213.
22. *Adunarea generală anuală a membrilor „Frăției Nașterii Domnului" din eparhia Chișinăului.* În: *Buletinul Eparhiei Chișinăului,* 1909, Nr. 41 și 42, p. 1697.
23. *Ibidem*, p. 1698.
24. *Arhiepiscopul Serafim către clerul eparhiei Chișinăului.* În: *Buletinul Eparhiei Chișinăului,* 1913, Nr. 11, p. 100 -104.
25. Cazacu Petre, *Moldova dintre Prut și Nistru: 1812 – 1918.* Iași, Viața românească S.A., 1924, p. 138.
26. *Cine sunt vinovații decăderii spirituale în parohii!* În: *Buletinul Eparhiei Chișinăului,* 1913, Nr. 15, p. 744-745.

Date despre autor:
Sergiu DEMERJI, doctorand, Universitatea de Stat din Moldova.
ORCID: 0000-0001-7120-9715
E-mail: sergiu.demerji2020@gmail.com

Prezentat: 20.03.2025